

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

VIII. De partibus potentialibus temperantiæ, speciatim de continentia, &
mansuetudine, vitijsque oppositis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

cum confanguineo &c. coeat, peccatum ultra bestialitatis vitium, deformitatem sodomiz, vel adulterij, vel incestus, vel sacrilegij &c. (iuxta superius dicta) induit.

Potest quoque ex parte effectus, adiuncto quantumque patientis affectu, seu consensu, variari bestiale peccatum mulieris cum dæmone: puta si dæmon non confectū à seipso semen, quod non est verum semen humanum, sed quidam humor semini humano similis, sed verum semen humanum, acceptum ab aliquo viro transfundat. Tale enim peccatum, ex parte concubitus, est bestialitas; ex parte vero commissionis feminum (si viri extranei soluti, aut nullius certi, semen expetitum sit) ad simplicem fornicationem reductivè spectat: &c.

Differt etiam specie concubitus cum dæmone, à concubitu cum bestia, ex admittione alterius vitij, scilicet irreligiositatis, non secundum speciem sacrilegij, sed superstitionis illius, ad quam spectat societas cum dæmonibus &c. Ita Caietanus: Cuius verba, quia brevia sunt, & simul luculenter rem obscuram declarant, his inferere volui.

Ex cuius itidem doctrina, etsi peccatum viri cum muliere extravas naturale sit vni⁹ speciei; specietamē differt, a peccato in solo modo concumbendi cum muliere; propter diversitatem moriuorum: quoniam ad usum mulieris extra vas naturale, movet delectatio partis, seu instrumenti inaturalis, ad usum vero mulieris in vase naturali, modo indebito, movet delectatio ipsius modi innaturalis. Quo fit, inquit Caietanus, ut inter modos quatuor vitij contra naturam superius commemoratos sola quarta species subalterna inveniatur: quam propterea cum eodem Caietano asserit. 8. in duas species distinximus.

Atque hætenus doctrinam fere S. Thomæ de peccatis luxuriæ persequuti sumus. Plura vero huc spectantia, speciatim an, & qua ratione delectatio morosa sit peccatum, item an, & quando tactus, aspectus, amplexus turpes & impudici tum inter solutos, tum inter sponfos & coniuges sint peccata mortalia; an item, & qua ratione pollutio etiam directe non procurata, tamē aliquo modo in sua causa voluntaria, sit peccatum; quæ ex parte etiam attingit S. Thomas q. 154. a. 4. & 5. satis fuse declaravimus tom. 2. disp. 4. q. 8. dub. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Sicut etiam de restitutione propter illatum stuprum facienda agetur disput. sequenti. De raptu vero, quatenus impedimentum matrimonij est, agendum est pluribus tom. 4. de matrimonio.

DVBIVM VII.

De partibus potentialibus temperantiz; speciatim de continentia & mansuetudine, vitijque oppositis.

s. Thomas 2. 2. q. 155. 156. 157. 158. & 159.

155
QVaritur primo, an & qualis virtus sit continentia. **ASSERTIO I.** Continentia dupliciter accipitur, primo pro ea, qua quis ab omni delectatione venerea abstinet, quo sensu Apostolus ad Gal. 5. v. 23. continentiam castitati coniungit, & sic continentia, principalis quidem est virginitas, secundaria autem viduitas, virtus utique vera & perfecta, non fecus ac de castitate & Virginitate superius dictum.

Secundo accipitur ab Aristotele 7. Ethic. atque etiam in Collationibus Patrum pro ea qua quis resistit concupiscentijs pravis, quæ in eo vehementes adhuc existant: quo modo licet continentia sit ipsa virtus temperantiz, adeoque vel abstinentiz, vel castitatis, aut virginitatis, non tamen habet rationem seu statum perfectum Virtutis moralis, cuius est appetitum sensitivum ita rationi subijcere, ut in eo non insurgant vehementes passionis rationi contrariæ. Hæc videtur mens S. Thomæ q. 155. a. 1. cum ait, continentiam posteriori sensu habere aliquid de ratione Virtutis; & dici posse continentiam esse Virtutem; non tamen attingere ad perfectam rationem Virtutis moralis, ob dictam causam.

In eundem sensum intelligendus est Aristoteles 4. Ethic. cap. vlt. asserens, continentiam non esse virtutem, sed quandam mixtam; in quantum scilicet habet aliquid de virtute, & in aliquo deficit à virtute. Ratio est, quia de essentia virtutis moralis non est, ut passionem edomitam habeat, sed ut in ijs domandis versetur; maxime cum nulla eiusmodi virtus inchoata passionem domitam habeat, & nec tamen essentialiter differat à virtute perfecta.

155
ASSERTIO II. Continentia, ut & incontinentia, versantur circa delectationes tactus velut circa propriam materiam. Ita S. Thomas cit. q. 155. a. 2. ex Aristotele 7. Ethic. cap. 4. Ratio est; quia ex ipsa vi nominis, continentia est circa illas passionis, quæ impellunt ad aliquid prosequendū quod non decet: quo in genere cum potissimā vim habeant delectationes tactus, vel ad conseruationem individui, vel ad conseruationem speciei spectantes, ideo continentia & incontinentia proprie dicuntur circa concupiscentias delectationum tactus: quamvis continentia generatim etiam in quacunque alia materia illicita locum habere possit, puta in abstinentia à vindicta, lucro vel honore prohibito &c. qua ratione, continentia ad eam Virtutem pertinebit, in cuius materia versatur. Quo modo etiā intelligi potest illud Eccli 26. v. 20. Omnis ponderatio non est digna continentis anima; iuxta S. Thomam ibidem a. 4. ad 1.

157
ASSERTIO III. Continentia est in voluntate ac temperantiz subordinata. Ita S. Thomas cit. q. 155. a. 3. & 4. Primum probatur, quia licet sit circa

passio-

passiones appetitus concupiscibilis, non tamen adhuc eas habet perdomitas, adeo ut concupiscibilis appetitus eodem modo se habeat in continente, & in eo, qui incontinens est; quia in utroque prorumpit ad concupiscentias prauas vehementes: sola differentia est ex parte voluntatis; quod in hoc etiam voluntas passionem sequitur; in illo resistit: Ergo continentia est in voluntate.

Ita quidem S. Thomas, idque conuenienter secundum ipsam vim nominis continentia. Quod tamen nil obstat, quo minus sit essentialiter eadem virtus cum temperantia, quatenus & hæc principaliter in voluntate versatur, ut suo loco generatim dictum tomo 2. disp. 3. q. 3. dub. 2. Sicuti etiam è conuerso negari non debet, continentia respondere imperfectum aliquem habitum temperantia etiam in appetitu sensitui; siquidem vno actu generari habitum quoad essentiam diximus ibidem q. 1. dub. 3.

158 Secunda pars declaratur; quia continentia posteriori sensu accepta, prout hoc loco de illa agitur, comparatur ad temperantiam sicut imperfectum ad perfectum, ut dictum est. Et indicat quidem simul S. Thomas, eam esse quasi partem potentialem temperantia adiunctam: sed hoc non nisi improprie & solum quadam similitudine imperfecta accipiendum, ut ex dictis constat.

Nec obstat, quod continentia quæ in certando versatur, videtur mereri maius præmium, quam temperantia, iuxta illud 2. ad Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit: quia magnitudo concupiscentia, seu cupiditas & paruitas eius ex duplici causa procedere potest. 1. ex causa corporali; quidam enim ex naturali complexionem sunt magis proni ad concupiscendum, quam alij: & iterum quidam habent opportunitates delectationum concupiscentiam inflammantes magis paratas, quam alij. Et talis debilitas concupiscentia, diminuit meritum; magnitudo autem auget. Quandoque vero debilitas concupiscentia prouenit ex causa spiritali laudabili, puta ex vehementia charitatis, vel fortitudine rationis: sicut est in homine temperato. Et hoc modo debilitas concupiscentia auget meritum, ratione sua casu; magnitudo vero minuit. Ita S. Thomas cit. a. 4. ad 2. Ex quibus efficitur, continentiam per se non esse maioris meriti, quam temperantiam.*

159 Quæritur secundo, an & quale peccatum sit incontinentia. Respondeo breuiter, incontinentiam esse peccatum continentia oppositum; ita quidem ut iuxta posteriorem notionem continentia, intemperatus plus peccet, quam incontinens; cum ille ex habitu, hic vero ex passione peccet, iuxta Aristotelem 7 Ethic. cap. 8. & S. Thomam q. 156. a. 3. & dicta superius. Et quamquam secundum passionis rationem, concupiscentia incontinentia turpior sit, quam ira; tamen quantum ad malum sequens, sepe grauior est ira incontinentia, quam concupiscentia, iuxta eundem Aristotelem 7 Ethic. cap. 6. Posterior pars huius doctrinae patet.

Prioris partis, quod incontinentia concupiscentia turpior sit incontinentia ira, &c. Ratio est: 1. quia motus ira participat aliquantulum rationem; motus autem concupiscentiae totaliter est secundum sensum, & nullo modo secundum rationem. 2. quia motus ira magis (ac promptius) consequitur corporis complexionem,

propter velocitatem (& efficaciam) motus cholerae, quæ tendit ad iram. Vnde etiam frequentius ex iracundia nascuntur iracundi, quam ex concupiscentibus concupiscentes. 3. quia ira querit manifeste operari, sed concupiscentia querit latebras, & dolose subintrare. 4. quia concupiscentia delectabiliter operatur, sed iratus quasi quadam tristitia procedente coactus. Ita S. Thomas q. 156. a. 4. ex Aristotele 7 Ethic. cap. 6.

160 Quæritur tertio, an & qualis virtus sit clementia & mansuetudo; & quomodo inter se differant. **ASSERTIO I.** Mansuetudo est virtus iræ moderatiua; à qua essentialiter differt clementia, quod hæc propriae punitione exteriorem, illa vero per se ac immediate iræ passionem moderatur: Ira S. Thomas q. 157. a. 1. & 2. ex Aristotele 4. Ethic. cap. 5. & Seneca lib. 2. de clementia cap. 3. ubi clementia definit, *lenitatem superioris aduersus inferiorem.* Ratio est, quia passiones interiores sunt exteriorum actionum principia, aut etiam impedimenta. Quo fit, ut virtutes, quæ moderantur passiones, quodammodo concurrant in eundem effectum cum virtutibus quæ moderantur actiones, licet specie differant. Sicut ad iustitiam proprie pertinet cohibere hominem à furto ad quod inclinatur per inordinatum amorē pecunie, quæ moderatur liberalitas; adeo ut liberalitas & iustitia in eundem effectum concurrant, qui est abstinere à furto. Idem accidit in proposito. Nam ex passione iræ facile quis prouocatur, ad inferendam pœnam iusto grauiorem: ad clementiam autē proprie & directe pertinet, esse *diminutionem pœnarum.* Quo fit, ut mansuetudo in quantum refrænatur impetum, concurrat in eundem effectum cum clementia. Differunt autem inter se, quia clementia per se est moderatiua exterioris punitionis, mansuetudo autem proprie dimittit passionem iræ. Vnde etiam mansuetudini proprie opponitur iracundia, ut dicitur; clementia autem crudelitas, qua quis puniendi causam quidem habens, modum tamen non habet iuxta Senecam lib. 2. de clement. cap. 4.

161 **ASSERTIO II.** Etsi mansuetudo & clementia generali quadam ratione, quatenus in moderatione quadam versantur, tanquā partes quædam potentiales & virtutes secundariae adiungi soleant temperantia: recipiā tamen multo maiorem affinitatem habet illa quidem cum fortitudine; hæc vero cum iustitia. Ita fere S. Thomas cit. q. 157. a. 3. Et prima pars sumitur ex Cicerone lib. 2. de Inuent. & Seneca lib. 2. de Clem. cap. 3. Ratio primæ partis est; quia & mansuetudo in hoc cum temperantia conuenit; quod utraq; moderatur passiones appetitus sensitui, in quibus tamen moderandis, præstat temperantia mansuetudini; quod illa refrænatur concupiscentias vehementissimas delectationum tactus, quæ sua natura magis appeti solent, quam vindicta ad iram pertinens. Similiter clementia versatur in moderandis actionibus externis, quibus pœna inferitur. *Adiunctio autem virtutum secundariarum ad principales magis attenditur, inquit S. Thomas ad 2. secundum modum virtutis, qui est quasi quadam forma eius, quam secundum materiam.* Quod tamen plane arbitrarium videtur, nec male quisquam fecerit, qui attendendo simpliciter maiorem conformitatem virtutum inter se, mansuetudinem quidem fortitudini, clementiam vero iustitiæ subiunxerit.

162 Etenim ad quod secundā partem assertionis attinet, conuenit Mansuetudo cum fortitudine magis quā cum temperantia, tam ex parte obiecti seu matēre quam subiecti; siquidem utraque virtus versatur circa passionē appetitus irascibilis, ac proinde in ipso appetitu irascibili consistit. Ita etiam clementia, siue obiectum siue subiectum spectemus, multo magis conuenit cum iustitia quā cum temperantia. I. quia clementia, non secus ac iustitia, per se ac directe versatur circa alterū. 2. per se ac proprie versatur circa actiones externas, nō circa passionē. 3. est in voluntate, ut iustitia, non in appetitu sensitiuo, Quare etiam Aristoteles 5 Ethic. cap. 10. diminutionem pœnarum attribuit *Epikia*, ad iustitiā pertinenti.

163 Nec obstat, quod S. Thomas a. 3. ad 1. docet, diuersa ratione dimini pœnas ab *Epikia*, & a clemētia. Nam in diminutione pœnarum, inquit, *duo sunt consideranda, quorum vnum est, quod diminutio pœnarum fiat secundū intentionem legis latoris, licet non secundum verba legis; ac secundum hoc pertinet ad Epikiam: aliud autē est quādā moderatio affectus, ut homo nō utatur sua potestate, in inflictione pœnarū, Et hoc proprie pertinet ad clemētiā, iuxta Senecam lib. 2. de clemētia cap. 3. vbi ait: Clemētia est temperantia animi in potestate vlciscendi. Et hæc quidem moderatio animi procedit ex quādā dulcedine affectus, quā quis abhorret omne illud, quod potest alium contristare. Ex ideo Seneca dicit ibidem, clemētiā esse quādam lenitatem animi: sicut ē conuerso austeritas animi videtur esse in eo qui non veretur alios contristare. Ita S. Thomas. Etiam si enim hoc verū sit, manet tamen nihilominus id, quod diximus clemētiā etiam quā ratione ab *Epikia* distingui dicitur, tribus ijs, quas diximus rationibus, cum iustitia potius, quam temperantia conuenire.*

164 **ASSERTIO III.** Mansuetudo & clementia etiam magnam in scriptura laudem habeant, non tamen sunt Virtutum præstantissimæ. Ita S. Thomas q. 157. a. 4. Prima pars patet. Mansuetudo enim in scriptura plurimū commendatur, tum quia hominem peculiari ratione ordinat ad Dei cognitionem, in qua beatitudo posita est, Eccli 5. v. 13. *Esse mansuetus ad audiendum verbum ut intelligas.* Iacobi 1. v. 21. *In mansuetudine suscipite in seipsum verbum, quod potest saluare animas vestras.* Et Dionysius epist. 8. ad Demophilum ait, Moysen propter multam mansuetudinē *Dei apparitione dignum habitum.*

Tum quia & Deo & hominibus est acceptissima Eccli. 1. v. 34. *Quod beneplacitum est illi fides & mansuetudo; & adimplebit thesauros illius.* Matth. 11. v. 29. *Discite a me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Et rursum Eccli. 3. v. 19. *fili in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligere.* Quo spectat etiam illud Prouerb. 20. vers. 28. *Misericordia & veritas custodiunt Regem & roboratur clemētia thronus eius.*

Denique mansuetudo remouendo impetus irę & pacando animum, maxime facit hominem esse compotem sui iuxta illud Eccli 10. vers. 51. *Fili in mansuetudine serua animam tuam, & da illi honorem secundum meritum suum.*

Ratio posterioris partis, est; quia perfectius est profequi bonum, quam fugere malum, seu resistere malo: Ergo virtutes, quæ simpliciter ordi-

nant in bonum, sicut fides, spes, charitas, & etiam prudentia, & iustitia, sunt simpliciter maiores virtutes, quam clementia & mansuetudo, quæ resistunt malo.

Quæritur quarto, an & quale peccatum sit iracundia: & quaspecies, quodue vitium oppositum habeat. **ASSERTIO I.** Irasci per se ac vniuersim non est vitium; sed potius secundum rectam rationem irasci etiam aduersus alterum laudabile est. Ita S. Thomas q. 158. a. 1. quidquid Cassianus lib. 8. de instit. relig. cap. 6. & alij nonnulli ex philosophia Platonica, secus hac de re loquuti fuerint. Patet ex illo psalmi 4. v. 5. *Irascimini & nolite peccare.* Ratio est; tum quia ira est naturalis passio animæ; à Deo auctore naturæ insita; tum quia est appetitus vindictæ quæ & bene & male appeti potest, etiam aduersus alterum.

ASSERTIO II. Quod si ira sit immoderata, & à recta ratione deuia, vitiosa est & peccatum. Ita S. Thomas quæst. 158. a. 2. Patet ex illo Ephes. 4. v. 31. *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur à vobis cum omni malitia.* Ratio est, quia cum passionē natura sua subijcitur rationi, necessario efficitur, iram esse malam, quæ immoderata est, & à rationis ordine deuia. Ordo autem rationis in ira spectatur ex duobus; primum ex vindicta, quæ appetit; quæ proinde, si secundum ordinem rationis appetatur, est laudabilis ira appetitus, & vocatur ira per Zelum. Si quis autem appetat vindictam, contra ordinem rationis; vel quis vult puniri eum, qui non meruit, vel ultra quam meruit, vel etiam non secundum legitimum ordinem, vel non propter debitum finem, qui est conseruatio iustitiæ, & correctio culpa, erit appetitus ira vitiosus, & nominatur ira per vitium.

Secundum spectatur ordo rationis circa iram, ex modo irascendi, ut scilicet motus ira nec exterius, nec interius immoderate ferueat & prorumpat: quod si præmittatur, rursum ira peccato non vacabit, etiam si aliqui iusta vindicta appetatur. Hæc sapienter S. Thomas cit. a. 2.

ASSERTIO III. Nontamen ideo omnis ira, etiam vitiosa, est peccatum mortale; multo minus peccatum grauissimum: sed ea quidem ira, qua appetitur iniusta vindicta, ex suo genere est peccatum mortale; quia aduersatur charitati & iustitiæ, etsi facile à mortali excusari possit, tum ob indeliberationem, tum ob paruitatem matēre seu vindictæ, quæ appetitur; puto, inquit S. Thomas, cum aliquis appetit in aliquo modico se vindicare, quod quasi nihil est reputandum; ita ut etiam si actu inferretur, non esset peccatum mortale, puta si aliquis parum trahat aliquem puerum per capillos, vel aliquid huiusmodi.

Quando verò immoderata est ex parte modi irascendi, ut si quis vel nimis ardentem irascatur interius, vel immoderate erumpat in signa iræ externa, tunc ira secundum se & ex suo genere non habet rationem peccati mortalis; etsi per accidens etiam mortale peccatum esse possit, si quis idcirco peccet scandalum, aut alia ratione excidat à charitate Dei vel proximi. Et hac ratione intelligendum est illud Matthæi 5. vers. *Qui irascitur fratri suo reus erit iudicio: & illud Glossæ in Psalmum. 4. *Renialis est ira**

est ira que non perducitur ad effectum; Hactenus S. Thomas q. 158. a. 3. ex communi. Et ratio quo ad primam & vicinam partem ex dictis patet.

168 Secunda pars, iram scilicet non esse grauissimū peccatum, vti asserit S. Thomas a. 4. ratio est: quia siue spectetur ira ex parte vindictæ iniustæ, videtur esse leuius odio, quia appetit malum sub ratione iustæ vindictæ, in quo aliqua species honestatis cernitur; qua ratione etiam minus videtur esse peccato concupiscentiæ: siue spectetur secundum modum irascendi, ira quidē habet quandam excellentiam, propter vehementiam & velocitatem sui motus, secundum illud Prouerbiorum 27. v. 4. *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?* & illud Gregorij 5. Moralium cap. 30 vel 31. *Ira sua stimulus accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi & nequaquā recognoscuntur nos: lingua quidem clamorem format sed sensus quid loquitur ignorat:* at quia ex hac parte non est per se peccatum mortale, necesse est, vt etiam si ita secundum quid sedius sit alijs peccatis, non tamen idcirco sit peccatorum maximum.

169 ASSERTIO IV. Rectē Aristoteles species seu modos iræ distinguens 4. Ethic. cap. 5. docet iracundorum quosdam esse *acutos*, quosdam *amaros*, & quosdam *difficiles*. Ita S. Thomas q. 158. a. 5. Probatur & declaratur. Potest enim inordinatio iræ ex duobus considerari; primum quidem ex ipsa iræ origine ac promptitudine; & hoc pertinet ad acutos, qui nimis cito irascuntur, & ex qualibet leui causa.

Secundo ex duratione iræ; & quod diutius, quam par est perseueret. Quod quidem accidit dupliciter 1. ob nimis pertinacem memoriam iniuriæ illatæ; quo fit, vt iratus diutinam tristitiam concipiat, ideoque sibi ipsi sit grauis & amarus. 2. ex parte ipsius vindictæ nimis obstinatē quærit; quod pertinet ad difficiles siue graues, qui nō remittunt iram quouſque puniant.

Nec ab hac iræ distinctione diuersa est illa Nysseni lib. 4. de viribus animæ cap. 13. vbi docet, tres esse irascibilitatis species; scilicet iram quæ vocatur *fellea*; & *maniam*, quæ vocatur *insania*, & *furorē*. Nam iram felleam dicit esse quæ principium est motus (tubitum) habet; quod Aristoteles attribuit *acuto*. Maniam vero dicit esse iram, quæ permanet, & in vetustatem deuenit; quod Aristoteles attribuit *amaris*; furorē autem dicit esse iram, quæ obseruat tempus in supplicium, quod Aristoteles tribuit *difficilibus*. Eandemque diuisionem tradit Damascenus lib. 2. cap. 16.

170 Alia distinctio est iræ, secundum tres gradus, quos explicat Christus Mathei 5. qui tamen non pertinent ad diuersas iræ species; sed accipiuntur secundum processum humani actus: quo primum aliquid corde concipi solet; & huc spectat illud, *Qui irascitur fratri suo*. Secundum est manifestatio per signa externa; quo spectat illud, *Qui dixerit fratri suo Racha; quod est interiectio irascens*. Tertium est effectus seu executio operis, siue nocuenti; quod in præſenti est contumelia, iuxta illud, *Qui dixerit fratri suo factus est*. E quibus cō omnia quidem possint esse mortalia, semper tamen posterior gradus grauior est

priori quibusita etiam pœnarū gradus respondent. Primo enim ponitur iudicium, quod minus est; quia vt Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 19. ait, *in iudicio adhuc defensionis locus datur*. Secundo, *Consilium*, in quo Iudices inter se conferunt, quo supplicio damnari oporteat. Tertio gehenna ignis, quæ est *certa damnatio*. Hæc S. Thomas cit. a. 5.

171 ASSERTIO V. Ira est vitium capitale, cuius sex sunt filię, nimirum rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blasphemia. Ita S. Thomas quæst. 158. art. 6. & 7. ex S. Gregorio 31. Moralium cap. 31. Ratio primæ partis est, quia vitium capitale dicitur, ex quo multa vitia oriuntur: ex ira autem oriuntur multa vitia, duplici ratione; primo ex parte obiecti, quod multum habet de ratione appetibilitatis in quantum scilicet vindicta appetitur sub ratione iusti vel honesti, sua dignitate allicientis appetitum. Secundo ex vehementi impetu, quo mentem precipitat, ad inordinate quæcunque agenda. Præter quæ etiā Iracūdia in Glossa ordinaria Prouerb. 29 dicitur *omnium vitiorum ianua*, nempe per accidens quatenus remouet prohibens impeditque iudicium rationis per quod homo retrahitur à malis.

172 Secunda pars declaratur. Nam secundum varias iræ considerationes, varia ex ea nascuntur vitia. Potest enim ira tripliciter considerari; primo quatenus versatur in ipso corde, & sic ex ira nascuntur duo vitia, vnum quidem ex parte eius contra quem homo irascitur, quem reputat indignum, à quo tale quid ferendum sit; & sic ponitur *Indignatio*; alterum ex parte ipsius irascens, quatenus excogitat diuersas vias vindictæ, & talibus cogitationibus animum suum replet, secundum illud Iob 15. v. 2. *Numquid sapiens implebit ardore stomachum suum?* Et sic ponitur *tumor mentis*.

Secundo consideratur ira, quatenus versatur in ore, qua ratione ex ira rursū duplex inordinatio procedit: Vna quidem in quantum homo iratus ipso loquendi modo iram suam demonstrat; & sic ponitur *clamor* per quem intelligitur *inordinata & confusa locutio*. Altera inordinatio consistit in verbis iniuriosis; quæ quidem si sint contra Deum, erit *blasphemia*; si autem contra proximum *contumelia*.

Tertio consideratur ira quatenus ad ipsa facta progreditur; & sic ex ira oriuntur *rixæ*, per quas hoc loco intelliguntur *omnia nocuenta*, quæ facto proximis inferuntur ex ira.

173 Nec obstat, quod Isidorus blasphemiam constituit filiam superbiæ. Nam blasphemia quidem, in quam quis prorumpit deliberata mente, procedit ex superbia hominis contra Deum se erigentis, & ab eius veneratione recedentis. sed blasphemia, in quam aliquis prorumpit ex commotione animi vindictæ appetentis, procedit ex ira. Vbi tamen aduertendum, non omnes quæ nominantur iræ filię esse propria ac specialia peccata ab ira distincta, vt patet de tumore mentis; & partim etiam de clamore, & rixæ, quibus plura diuersæ rationis peccata significantur, vt dictum.

174 ASSERTIO VI. Datur vitium, iracundiæ in altero extremo oppositum, & in defectu moderatæ

ira positum. Ita S. Thomas quæst. 158 art. 8. ex Chryostomo, seu potius auctore operis imperfecti in Matthæum homil. 11. ubi ait: *Qui cum causa non irascitur, peccat. Patientia enim irrationabilis vitia seminatur, negligentiam nutrit, & non solum malis, sed etiam bonos mutat ad malum. Probatur & declaratur. Ira enim dupliciter potest accipi, primò pro motu, aut actu ipsius voluntatis: quo non passione animi, sed iudicio rationis poena infligitur: & sic defectus iræ absque dubio est peccatum. De qua etiam ira loquitur auctor citatus, cum ibidem ait: *Iracundia que cum causa est, non iracundia est, sed iudicium. Iracundia enim proprie intelligitur commotio passionis: qui autem cum causa irascitur, iracundus iam non est ex passione, ideo iudicare dicitur, non irasci.**

175 Secundo accipitur ira pro motu appetitus sensitivi, qui est cum passione & transmutatione corporali; quique ex necessitate consequitur in homine simplicem motum voluntatis eo quod naturaliter appetitus inferior sequatur motum appetitus superioris, nisi aliquid repugnet; adeo ut non possit vnde quaque abesse motus iræ in appetitu sensitivo, nisi per subtractionem vel debilitatem voluntarij motus. Quo fit, ut ex consequenti etiam defectus passionis iræ vitiosus esse possit, sicut & defectus voluntarij motus ad puniendum secundum iudicium rationis; quidquid in contrarium dixisse videatur Seneca lib. 1. de ira cap. 12.

Huc spectat, quod ait Gregorius 20. Moral. cap. 8. *Sit amor, sed non emolliens: sit vigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate seuiens: sit pietas sed non plusquam expediat parcens.*

176 Quaritur quinto, an, & quale vitium sit crudelitas; & qua ratione à sæuitia seu feritate differat. Respondetur breuiter, crudelitatem iuxta ipsam rationem nominis à cruditate dicti, esse vitium clementiæ oppositum, quod nihil aliud est, quam atrocitas animi in exigendis poenis: Sicut è contrario clementia significat animi lenitatem siue dulcedinem per quam poenæ remittuntur vel mitigantur, ut ex Seneca lib. 2. de clement. cap. 4. docet S. Thomas quæst. 159. art. 1. Et quamuis excessus poenæ etiam iustitiæ seu epikiæ opponi possit, tamen quantum ad austeritatem animi, qua quis difficillimè est refranare. Modestia autè est moderatiua eorum, que in hoc mediocriter se habent. Qua quidem ratione cum complectatur etiam clementiam, proprie tamen ac in præsentia, iuxta Ciceronem lib. 2. de inuent. modestia constituitur circa alia quedam communia quæ in humana vita relinquuntur moderanda; quæ quidem vniuersim sunt quatuor: primum est motus animi ad aliquam excellentiam; quam moderatur humilitas; secundum est desiderium eorum, que pertinent ad cognitionem & hoc moderatur studiositas, quæ opponitur curiositati; tertium pertinet ad externos motus & actiones corporis, ut decenter & honeste fiant; tam in his, quæ serio, quam quæ ludo aguntur, quo spectant exterior decencia, ac eutrapelia: quartum pertinet ad exteriorem apparatus; puta in vestibus, & alijs huiusmodi; de quibus modestiæ speciebus cum S. Thoma ordine agendum est.

177 Differt autem crudelitas à sæuitia siue feritate. Quia feritas, siue sæuitia, sic dicta à ferarum similitudine, non habito respectu ad vllam culpam eius qui punitur, ipso per se cruciatu hominum delectatur; qua ratione etiam fera bestia hominibus nocent, ut ex eorum corporibus pascantur, ut ex Seneca lib. 2. de clement. cap. 4. docet S. Thomas q. 159. a. 2. Quo fit, ut sæuitia contineatur sub bestialitate, siquidem talis delectatio non est humana, sed bestialis; proueniens vel ex mala consuetudine, vel ex corruptione naturæ; sicut & aliæ huiusmodi bestiales affectiones.

Crudelitas autem attendit quidem culpam in eo, qui punitur, sed excedit modum in puniendo: adeo ut crudelitas differat à sæuitia siue feritate, sicut malitia humana à bestialitate, iuxta Aristotelem 7. Ethic. cap. 5. Et sicut crudelitas directe opponitur clementiæ, ita feritas directe opponitur superexcellenti virtuti, quam Aristoteles lib. 7. Ethic. in principio vocat heroicam vel diuinam, quæ secundum nos videtur pertinere ad dona Spiritus sancti; ita ut proinde dici possit, *sæuitiam directe opponi dono pietatis*, inquit S. Thomas quæst. 159. a. 2. Eo malim dicere, opponi ipsi humanitati, seu naturali inclinationi hominis, cui aduertitur eiusmodi delectatio bestialis: neque enim ad eiusmodi bestialitates vitandas opus esse videtur speciali virtute.

DVBIVM VIII.

De Modestia in genere; deque humilitate, ac vitio opposito superbia.

S. Thomas 2. 2. q. 160. vsque ad 165.

178 Quaritur primo, quid & quomplex sit modestia. Respondetur, modestiam ob similitudinem per quam ratione quadam generali cum temperantia conuenit, utpote moderatiua appetitionis in rebus quibusdam mediocribus, esse partem quamdam potentialem, seu virtutem secundariam temperantiæ adiunctam. Quæ quidem non est vna virtus infima specie, sed pro varietate adionum, tum interiorum, tum exteriorum. in quibus moderandis versatur, plures sub se specie distinctas virtutes complectitur.

Quod quidem in hunc modum declarat S. Thomas q. 160. a. 2. Differt enim modestia à temperantia quæ est moderatiua eorum, quæ difficillimè est refranare. Modestia autè est moderatiua eorum, que in hoc mediocriter se habent. Qua quidem ratione cum complectatur etiam clementiam, proprie tamen ac in præsentia, iuxta Ciceronem lib. 2. de inuent. modestia constituitur circa alia quedam communia quæ in humana vita relinquuntur moderanda; quæ quidem vniuersim sunt quatuor: primum est motus animi ad aliquam excellentiam; quam moderatur humilitas; secundum est desiderium eorum, que pertinent ad cognitionem & hoc moderatur studiositas, quæ opponitur curiositati; tertium pertinet ad externos motus & actiones corporis, ut decenter & honeste fiant; tam in his, quæ serio, quam quæ ludo aguntur, quo spectant exterior decencia, ac eutrapelia: quartum pertinet ad exteriorem apparatus; puta in vestibus, & alijs huiusmodi; de quibus modestiæ speciebus cum S. Thoma ordine agendum est.

179 Quaritur secundo, an & qualis virtus sit humilitas, deque eiusdem gradibus & comparatione.